

Odškodnine z naslova poklicnih bolezni zaradi azbesta

Čeprav je uporaba azbesta in azbestnih izdelkov v Republiki Sloveniji prepovedana že vse od leta 1998 (uporaba je bila prepovedana s takratno Uredbo o prepovedih in omejitvah pri proizvodnji, dajanju v promet in uporabi azbesta in azbestnih izdelkov (Uradni list RS, št. 20/98)), to še ne pomeni, da azbesta in azbestnih izdelkov ni.

Trdno vezan azbest sam po sebi ni nevaren. Nevaren pa postane, ko se material obrabi (staranje materiala), se poškoduje ali se ga mehansko obdeluje (rezanje, vrtnanje, brušenje, drobljenje), pri čemer lahko pride do sproščanja azbestnih vlaken v zrak in jih delavec vdihuje.

Avtorica:
mag. Petra Bechibani
Ministrstvo za delo, družino,
socialne zadeve in enake možnosti

Tveganje za izpostavljenost delavcev azbestu obstaja predvsem zaradi velikih količin azbesta, ki so bile v preteklosti vgrajene v stavbe; azbest je vgrajen tudi v več kot 3000 različnih proizvodih.

Vdihavanje zraka, ki vsebuje azbestna vlakna, lahko vodi do azbestnih bolezni, za katere še ne poznamo ustreznega zdravljenja.

Po navadi med prvo izpostavljenostjo azbestnim vlaknom in diagnozo bolezni preteče veliko časa (latentna doba je 15–60 let). Republika Slovenija je žal mnogo prepozno sprejela predpise iz naslova prepovedi uporabe azbesta in materialov, ki vsebujejo azbest, ter na področju varovanja delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti azbestu pri delu.

V 70-ih in 80-ih letih, ko je bila količina uporabljenega azbesta v Sloveniji največja in s tem tudi izpostavljenost delavcev, to področje pravno še ni bilo urejeno.

AZBEST

Azbest je ime za skupino naravnih mineralnih vlaken, ki jih s prostim očesom ni mogoče videti. V preteklosti so azbest uporabljali kot dodatek številnim materialom in proizvodom, da bi dobili materiale, odporne na visoke temperature in ogenj. Azbest namreč odlikujejo izredne fizikalno-kemijske lastnosti, kot so: dobre akustične, toplotne in električne izolacijske lastnosti, odpornost proti visoki temperaturi, solidna natezna trdnost in odpornost proti trenju ter kemijska odpornost.

Azbest je skupno ime za naslednje silikate z vlaknato strukturo: aktinolit, amozit, antofilit, krizotil, krokidolit in tremolit.

Glede na strukturo delimo azbestna vlakna v dve skupini:

- » serpentini: krizotil (beli azbest);
- » amfiboli: krokidolit (modri azbest), amozit (rjavi azbest), aktinolit, antofilit in tremolit.

Krizotilna vlakna so votle cevke, združene v sklade, ki se vzdolžno zelo lahko cepijo, njihova dolžina pa je običajno manjša od 5 µm. Krizotilna vlakna so dobro odporna na baze in slabo odporna na kisline.

Amfibolna vlakna so trdna, ravna vlakna in imajo običajno večji premer kot krizotilna vlakna. Zaradi svoje oblike in strukture ostajajo v človekovem telesu še več desetletij po vdihavanju, zato veljajo za nevarnejša kot krizotilna vlakna. Amfiboli so v primerjavi s krizotilom bolj odporni na kisline in slabše na baze. Najbolj problematična azbestna vlakna so vlakna, katerih dolžina je večja od 5 µm, premer manjši od 3 µm, razmerje med dolžino in premerom pa večje od 3:1.

Slika 1: Primerjava strukture krizotilnih in amfibolnih vlaken (Vir: Albracht G., Schwerdtfeger O.A., Herausforderung Asbest, , Universum Verlagsanstalt GmbH KG, Wiesbaden, 1991, str. 14.

15 do 60 let

je latentna doba med prvo izpostavljenostjo azbestnim vlaknom in diagnozo bolezni.

Je pa v ta namen Slovenija sprejela svoj del odgovornosti za nastanek azbestne bolezni pri mnogih delavcih, in sicer z izplačevanjem odškodnin iz naslova poklicnih bolezni zaradi azbesta.

Uporaba azbesta je prepovedana, žal pa se ne moremo izogniti izpostavljenosti delavcev pri njegovem odstranjevanju.

KATERI SO ŠKODLJIVI UČINKI AZBESTNIH VLAKEN NA ZDRAVJE?

Prosta azbestna vlakna, ki se nahajajo v zraku, lahko pridejo v človeški organizem z vdihavanjem ali zaužitjem. Azbestna vlakna običajno zaidejo v pljuča in tam povzročajo različne bolezni, lahko pa tudi do drugih organov v človeškem organizmu, katerih bolezni so redkejše. Azbest deluje v tkivu fibrogeno (povzroča razraščanje vezivnega tkiva) in rakotvorno. Bolezensko stanje, ki se razvije po izpostavljenosti azbestu, imenujemo azbestna bolezen. Okvare zdravja zaradi izpostavljenosti azbestu lahko razdelimo v naslednje skupine:

- » **pljuča:** azbestoza, bronhialni rak;
- » **plevra:** maligni mezoteliom, difuzne plevralne zadebelitve, diskretne plevralne zadebelitve (plaki), kalcifikacije, okrogle atelekstaze, benigni plevralni izliv;
- » **peritonej:** maligni mezoteliom;
- » **druge maligne neoplazme:** grlo, debelo črevo, danka.

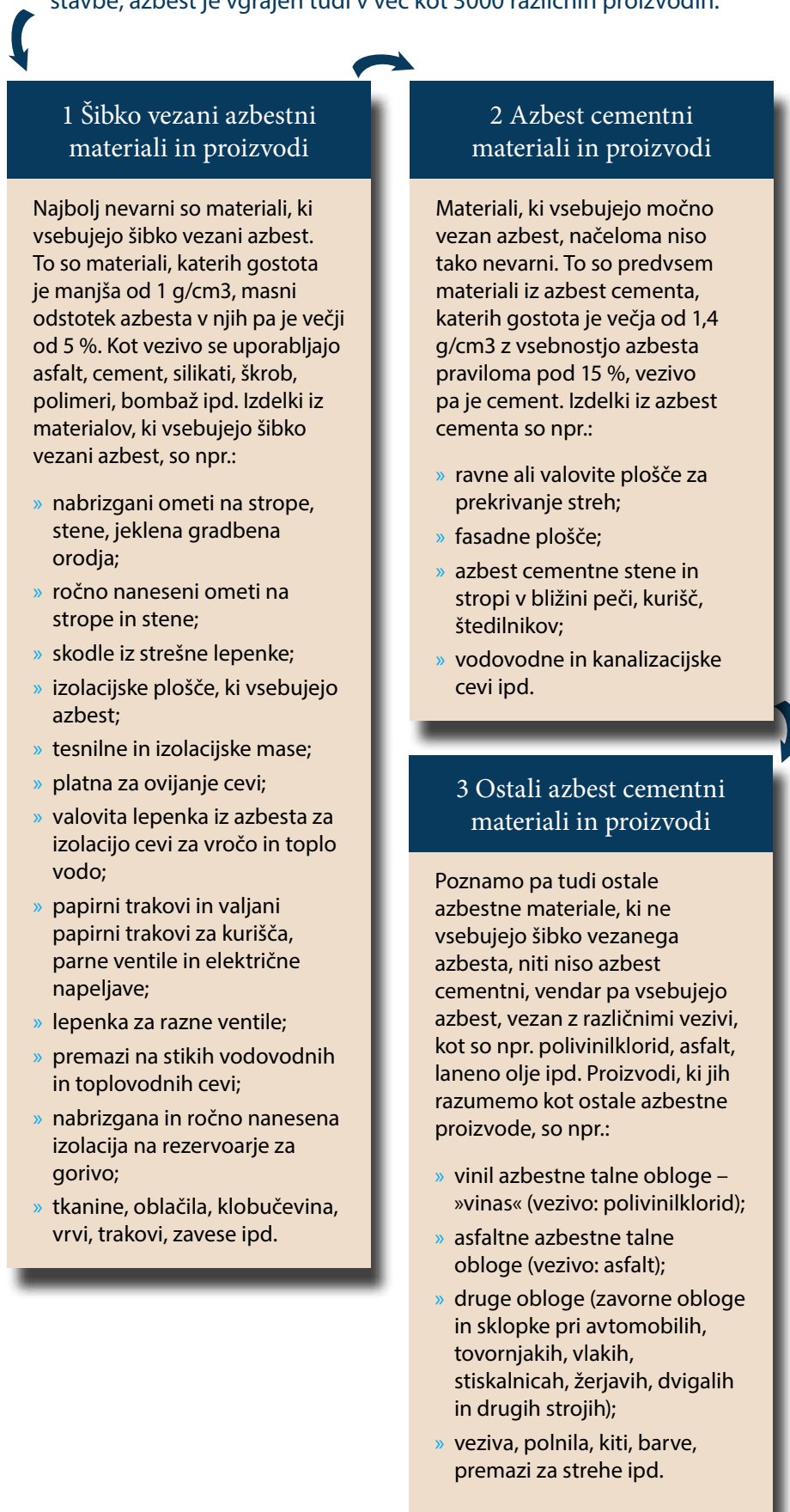
PRAVNE PODLAGE ZA ODŠKODNINE IZ NASLOVA AZBESTNE BOLEZNI

Pravne podlage za izplačilo odškodnine iz naslova poklicne bolezni zaradi azbesta so:

- » Zakon o odpravljanju posledic dela z azbestom /ZOPDA/ (Uradni list RS, št. 15/2007-UPB1 in 51/2009) (v nadaljnjem besedilu: zakon);
- » Pravilnik o pogojih za določitev bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu in merilih za določitev višine odškodnine (Uradni list RS, št. 61/2007 in 92/2008) (v nadaljnjem besedilu: pravilnik) in
- » Shema za določanje odškodnine za posamezne vrste poklicnih bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu (Uradni list RS, št. 8/2015) (v nadaljnjem besedilu: shema).

Kje vse je azbest?

Tveganje za izpostavljenost delavcev azbestu obstaja predvsem zaradi velikih količin azbesta, ki so bile v preteklosti vgrajene v stavbe; azbest je vgrajen tudi v več kot 3000 različnih proizvodih.

Zakon določa poklicne bolezni zaradi izpostavljenosti azbestnemu prahu ali prahu materialov, ki vsebujejo azbest v času proizvodnje, uporabe in odstranjevanja azbestnih izdelkov, pogoje za njihovo ugotavljanje, odmero in izplačilo odškodnine v pavšalnem znesku ter pravico do invalidske pokojnine pod ugodnejšimi pogoji osebam, pri katerih je bila v skladu s tem zakonom ugotovljena poklicna bolezen zaradi izpostavljenosti azbestu.

Pravilnik določa pogoje za določitev bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu, oceno zmanjšanja življenjskih funkcij in merila za določanje višine odškodnine za posamezne vrste poklicnih bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu. Shema določa najvišje vrednosti odškodnin za posamezne vrste poklicnih bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu.

MEDRESORSKA KOMISIJA

Medresorsko komisijo za postopke sporazumevanja za izplačilo odškodnine in priznavanje pravice do invalidske pokojnine pod ugodnejšimi pogoji imenuje Vlada RS.

Medresorska komisija ima 5 članic ali članov ter njihovih namestnikov, od katerih:

- » 1 člana predlaga minister, pristojen za delo;
- » 1 člana predlaga minister, pristojen za zdravje;

- » 1 člana predlaga minister, pristojen za gospodarstvo;
- » 1 člana predlagajo gospodarske družbe iz 2. člena zakona oziroma gospodarske družbe, ki so njihovi pravni nasledniki;
- » 1 člana predlagajo organizacije, ki zastopajo obbolele zaradi izpostavljenosti azbestu.

Medresorsko komisijo vodi član, ki ga predlaga minister, pristojen za delo. Sedež medresorske komisije je na ministrstvu, pristojnem za delo. Strokovne, administrativne in tehnične naloge za medresorsko komisijo opravlja ministrstvo, pristojno za delo. Način dela medresorske komisije je določen s poslovníkom komisije.

UPRAVIČENCI

V skladu z zakonom so do pravic upravičene osebe:

- » ki so ali so bile zaposlene pri delodajalcih, ki so predelovali, skladiščili, vgrajevali, uporabljali ali odstranjevali azbest oziroma azbestne izdelke, na delovnih mestih, kjer so ali so bile izpostavljeni azbestu;
- » zaposlene pri drugih delodajalcih, ki so na podlagi pravnega posla opravljale delo pri delodajalcih iz prejšnjega odstavka ter so bile izpostavljeni azbestu pri delu;
- » ki so pri svojem poklicnem delu

uprabljale delovno ali osebno varovalno opremo, ki je vsebovala azbest, ali so pri svojem poklicnem delu prihajale v stik z azbestnimi vlakni na drugačen način;

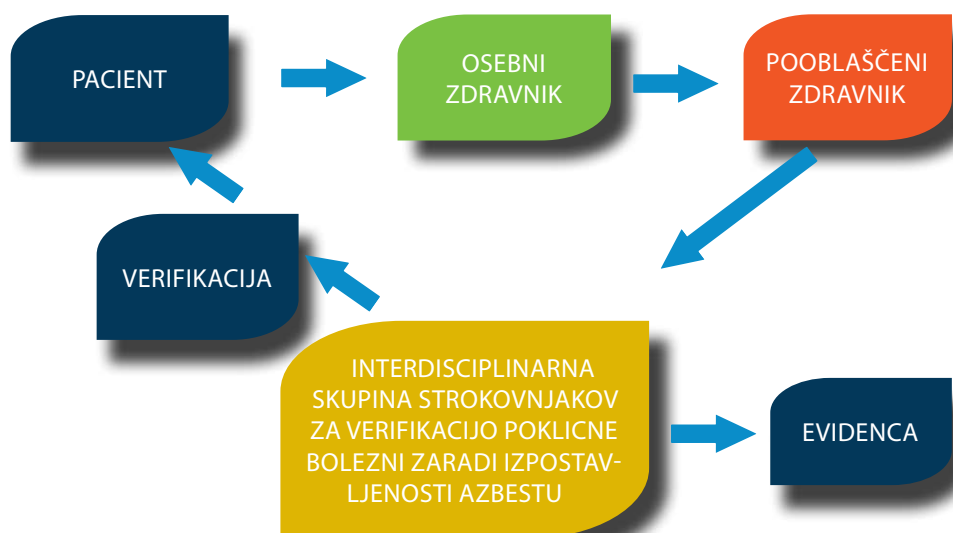
- » s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki so zbolele za mezoteliomom zaradi izpostavljenosti azbestu na ozemlju Republike Slovenije, če so imele v času izpostavljenosti stalno prebivališče v Republiki Sloveniji.

Dediči umrle osebe oziroma upravičenca lahko zahtevajo nadaljevanje postopka pred medresorsko komisijo ter vstopijo v postopek sporazumevanja o odškodnini, nikakor pa ne morejo pričeti postopka sporazumevanja.

POGOJI ZA IZPLAČILO ODŠKODNINE

Pogoji za izplačilo odškodnine so:

- » da je vlogo za odškodnino vložila upravičena oseba (oseba iz 2. člena zakona) pri medresorski komisiji,
- » da je oseba iz prejšnje alineje pridobila mnenje o verifikaciji bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu,
- » da je bilo v postopku pred medresorsko komisijo ugotovljeno, da so izpolnjeni pogoji za izplačilo odškodnine upravičencu,
- » da je bil med strankami dosežen sporazum o izplačilu odškodnine.

Slika 2:
Verifikacija
poklicne
bolezni

MNENJE O VERIFIKACIJI POKLICNE BOLEZNI

Mnenje o verifikaciji bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu (v nadaljnjem besedilu: mnenje) in oceno zmanjšanja življenjskih funkcij, ki je osnovni dokument za izplačilo odškodnine zaradi poklicne bolezni zaradi azbesta, izvaja interdisciplinarna skupina strokovnjakov (v nadaljnjem besedilu: ISS), ki jo imenuje minister, pristojen za zdravje, sestavljajo pa jo: zdravnik specialist medicine dela, zdravnik specialist internist – pulmolog, zdravnik specialist radiolog oziroma zdravnik specialist druge specialnosti glede na obravnavani primer.

Upravičenec mora za namen pridobitve mnenja najprej obiskati pooblaščenega zdravnika, ki mora v skladu s pravilnikom zbrati vso potrebno dokumentacijo, potrebno za verifikacijo poklicne bolezni zaradi azbesta, in jo posredovati ISS. Pravilnik namreč natančno določa pogoje za določitev bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu, oceno zmanjšanja življenjskih funkcij in merila za določanje višine odškodnine za posamezne vrste poklicnih bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu.

Pogoji za določitev bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu so obvezni in dopolnilni. Obvezno morajo biti za vse bolezni dokazana vzročna zveza med izpostavljenostjo azbestu in boleznijo, opravljeni delovna anamneza, ocena tveganja in dokaz onesnaženja s strani znanega

onesnaževalca ter diferencialno diagnostično izključeni drugi vzroki bolezni.

Za ugotavljanje okoljskega mezotelioma mora biti obvezno dokazana vzročna zveza med izpostavljenostjo azbestu na ozemlju Republike Slovenije in nastankom bolezni.

ISS oceni tudi **zmanjšanje življenjskih funkcij** in temelji na stopnji funkcijske okvare prizadetega organa oziroma organskega sistema, in sicer:

- » ni zmanjšanja življenjskih funkcij (normalna pljučna funkcija in/ali funkcija drugih prizadetih organov in sistemov);
- » zmanjšanje življenjskih funkcij lažje stopnje (lažja okvara pljučne funkcije in/ali lažje funkcijske okvare drugih prizadetih organov in sistemov);
- » zmanjšanje življenjskih funkcij srednje stopnje (srednja okvara pljučne funkcije in/ali srednja funkcijska okvara drugih prizadetih organov in sistemov);
- » zmanjšanje življenjskih funkcij težje stopnje (težja okvara pljučne funkcije in/ali težja funkcijska okvara drugih prizadetih organov in sistemov).

Po zasedanju senata ISS posreduje mnenje, ki je pogoj za izplačilo odškodnine upravičencu. ISS vodi

tudi evidenco verificiranih poklicnih bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu, vse primere raka pa sporoča v register raka.

VIŠINA ODŠKODNINE

Višina odškodnine se računa po formuli, ki jo določa pravilnik. Odvisna je od osnovne odškodnine za posamezno diagnozo, zmanjšanja življenjskih funkcij, pričakovanega razvoja bolezni in starosti upravičenca.

Zneski odškodnin se usklajujejo enkrat letno v mesecu januarju z indeksom rasti življenjskih potrebščin, kot ga uradno objavi Statistični Urad Republike Slovenije. Usklajene zneske objavi minister, pristojen za delo, v Uradne Listu RS. Najvišji zneski odškodnin za posamezne azbestne bolezni za obdobje od leta 2013 do 2015 so podani v tabeli na naslednji strani (Slika 4).

POSTOPEK SPORAZUMEVANJA O ODŠKODNINI

Po predložitvi popolne vloge (vloga, kateri je dodano mnenje o verifikaciji poklicne bolezni zaradi azbesta) komisija odloča o upravičenosti upravičenca do odškodnine in določi višino odškodnine. Po končanem postopku pred medresorsko komisijo le-ta pisno predlaga delodajalcu in upravičencu oziroma njegovim dedičem sklenitev sporazuma o odškodnini. Republika Slovenija krije odškodnino v višini 60 %, delodajalec pa v višini 40 %. Kadar delodajalec, pri katerem je bil upravičenec zaposlen,

IZRAČUN VIŠINE ODŠKODNINE									
VRSTA BOLEZNI	FINANČNA OSNOVA (v EUR)	ZMANJŠANJE ŽIVLJENJSKIH FUNKCIJ V %					Pričakovan razvoj bolezni v %	Starost (za vsako leto do 75 faktor 0,01)	MAXIMUM
		Nepo-membno 1	Lažje stopnje 2	Srednje stopnje 3	Težje stopnje 4				
Azbestoza	9.866,47	10	20	30	50	50	(75-starost)x0,01	21.423,52	
Plaki parietalne plevre	6.434,65	10	20	30	50	20	(75-starost)x0,01	12.207,50	
Difuzne zadebelitve plevre	6.434,65	10	20	30	50	20	(75-starost)x0,01	12.207,50	
Benigni plevralni izliv	6.434,65	10	20	30	50	30	(75-starost)x0,01	13.281,76	
Kronični plevralni izliv	6.434,65	10	20	30	50	80	(75-starost)x0,01	15.851,76	
Pljučni rak, maligni metoteliom in drugi raki	15.443,16	10	20	30	50	100	(75-starost)x0,01	42.826,48	

Skupna višina odškodnine = O + (O x zmanjšanje življenjskih funkcij) + (O x pričakovan razvoj bolezni) + (O x starost)

Slika 3: Osnova za izračun in najvišje odškodnine za posamezne azbestne bolezni

(Pravilnik o pogojih za določitev bolezni zaradi izpostavljenosti azbestu in merilih za določitev višine odškodnine (Uradni list RS, št. 61/2007)).

BOLEZEN	ODŠKODNINA 2013 – MAX	ODŠKODNINA 2014 – MAX	ODŠKODNINA 2015 – MAX
BOLEZNI PLEVRE	14.031,53	14.129,75	14.158,00
BENIGNI PLEVRALNI IZLIV	15.266,29	15.373,15	15.403,90
KRONIČNI PLEVRALNI IZLIV	18.220,29	18.347,83	18.384,53
AZBESTOZA	24.624,60	24.796,97	24.846,56
MEZOTELIOM, PLJUČNI RAK ...	49.225,53	49.570,11	49.669,25

Slika 4: Najvišje odškodnine iz naslova azbestnih bolezni za obdobje od leta 2013 do 2015.

oziroma pravni naslednik delodajalca več ne obstaja ali če gre za okoljski mezoteliom, Republika Slovenija krije odškodnino v celoti.

Pomembno je omeniti tudi to, da v primerih, ko gre pri upravičencu za poslabšanje zdravstvenega stanja in je v preteklosti že prejel odškodnino za lažjo obliko bolezni, upravičencu pripada razlika v odškodnini.

OPAŽANJA IN TRENDI

Komisija opaža, da gre v Republiki Sloveniji za trend naraščanja števila upravičencev, ki uveljavljajo pravico do odškodnine zaradi azbestne bolezni. Prav tako je opaziti, da Republika Slovenija vsako leto obravnava več upravičencev z najtežjo obliko bolezni – torej z mezoteliomom ali rakom, posledično pa vsako leto izplača tudi več sredstev obolelim zaradi azbesta, kar je razvidno iz spodnje tabele.

ZAKLJUČEK

Čeprav je azbest v Republiki Sloveniji prepovedan že več kot 15 let, to še ne pomeni, da se ne soočamo z azbestno problematiko in obolelimi zaradi azbesta. Razlog je ta, da je latentna doba v primeru azbestnih bolezni zelo dolga in lahko traja tudi do nekaj deset let.

Prav tako je v Republiki Sloveniji še ogromno vgrajenega azbesta, ki ga je in ga bo potrebno nekega dne tudi odstraniti, zato tudi v prihodnje pričakujemo izpostavljene delavce ter pojavljanje azbestnih bolezni.

Ker so danes varnostni ukrepi pri delu z azbestom strožji kot pred desetletji, pričakujemo po letu 2020, ko se pričakuje največje število obolelih, trend upadanja števila obolelih zaradi poklicne izpostavljenosti azbestu. [50](#)

3000.

V več kot toliko različnih proizvodov je vgrajen azbest.

Prav zaradi sedanje razširjenosti se bomo morali s posledicami soočiti še dolgo, čeprav je uporaba azbesta že dalj časa prepovedana.

	2012	2013	2014
PRIMERI	38 (35 ODŠ. + 3 POK.)	34 (33 ODŠ. + 1 ZNIŽ.)	47 (43 ODŠ. + 4 POK.)
DIAGNOZE	10 PLAKI	10 PLAKI	7 PLAKI
	5 AZBESTOZA	7 AZBESTOZA	8 AZBESTOZA
	14 MEZOTELIOM – RAK (1 OKOLJSKI MEZ.)	13 MEZOTELIOM – RAK (1 OKOLJSKI MEZ.)	20 MEZOTELIOM – RAK (1 OKOLJSKI MEZ.)
SREDSTVA (RS – 60 %)	340.680,77 EUR	368.793,02 EUR	599.276,58 EUR

Slika 5: Število obolelih, vrste azbestnih bolezni in višina odškodnin za obdobje od leta 2012 do 2014.

